

Fotó: Tóth-Ábri Péter

„NEM TUDJUK, MI LESZ VELÜNK. NEM TUDJUK, KITART-E MAJD A FÉNY.
DE MEG KELL GYÚJTANUNK ÚJRA, ÉS FOLYAMATOSAN EMELKEDNÜNK KELL A SZENTSÉGBEN,
AHOGY A NAPOK MAJD KÖVETIK EGYMÁST.
AZ ÉJSZAKÁK MÉG HOSSZÚAK, DE LASSAN MEGFORDUL A TREND, ÉS NÖVEKEDNI KEZD A FÉNY –
ENNEK A FOLYAMATNAK AZ ELŐHÍRNÖKEI VAGYUNK.”

(RÉSZLET A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM 2020-AS KÖSZÖNTŐJÉBŐL)

HÁG HANUKA SAMEAH!

A CSODA EREJE

Hanuka nyolc napja közül legalább egy szükségszerűen szombatra esik, amikor többnyire két tóratekeresből olvasunk, az elsőből a hetiszakaszt, a másodikból az ünnep adott napjára kijelölt részt. Ha újhold egybeesik a sábbattal (idén nem), akkor egy harmadik szöveg és tekercs is előkerül. Ebben az évben, mint általában, Mikéc szidráját olvassuk, melyben a fáraó álmait helyesen megfejtő József felemelkedésének lehetünk szemtanúi. A szidra ezekkel a szavakkal kezdődik: „És történt két év végeztével, Fáraó álmodott”. A fáraó álmai új értelmet kapnak a hanukai csodák tükrében. Az elsőben a „vékony húsú tehének” megeszik a hét kövéret, a másodikban elnyelik a „vékony kalászkok a hét kövér és tele kalászt”.

Julius Schnorr von Carolsfeld fametszete (1860)
(Forrás: Arcanum Adatbázis)

Valami hasonló történt Izraellel a hasmoneusok idején, ahogy arról imáinkban is megemlékezünk: „hős vitézek adattak gyengék kezeibe, a sokaság került kevesek kezébe”. Azaz a fáraó álmai szinte előre jelezték a makkabeusok győzelmét. Rabbi Jehosua Boáz egy másik összefüggésre hívja fel a figyelmet. Véleménye szerint a hetiszakaszt első mondatában olvasható שנים (két év) szó felfogható rövidítésként is, és a következőket rejti: „שמאל ברות תדליק ימין מזוזה”, azaz a mezuzát a zsidó otthonok bejáratának jobb oldalára kell tenni, míg a hanukai gyertyákat annak bal oldalára kell állítani. Más összefüggések is felfedezhetők a tórai olvasmány és Hanuka között. A párasás első szava a ויהי (vájhi, és történt) kifejezés. Mestereink szerint minden olyan elbeszélés, amely ezzel a szóval kezdődik arra utal, hogy Izrael gyermekei körül nagy a cöresz. Itt ez feltétlenül igaz, hiszen József még börtönben sínylődik, apja halottnak hiszi, testvéreit lelkiismeret-furdalás gyötéri, valamint édesapjuk állapota is aggasztja őket, szóval messze nem ideális a helyzet. Azonban lassan elkezdene javulni a dolgok. Azt nem mondhatjuk, hogy a konfliktus teljesen rendeződik, de a hetiszakaszt utolsó mondata sejteti, hogy a problémák nem megoldhatatlanok: „...menjetelek fel békében apátokhoz” – mondja a még inkognitóban maradó József, aki a béke (שלום) kifejezéssel utal a következőkben olvasható happy end-re. Nagyjából hasonló a makkabeusok történetének forgatókönyve. Az elején nagy a cöresz, külső és belső ellenségeink mindent megtesznek, hogy „elfelejtessék a Tórát”, de a szellemi pusztítás kísérlete sikertelen lesz, és a zsidó nép végül függetlenséget és szabadságot nyer elnyomóival szemben.

Néha még a matematika is a judaizmus szolgálatába szegődik: a hetiszakasztok végén jelzik, hány mondatot tartalmaz, mostani párasánk esetében viszont nem elégedtek meg ennyivel a rabbik, fontosnak tartották feltüntetni azt is, hogy hány szóból áll. Ha gondolják, nézzenek utána a biztonság kedvéért, én elfogadom számításukat, miszerint 2025 szó van a szidrában. Persze nem véletlenül: „az esetek legnagyobb részében Mikéc szidráját Hanuka szombatján olvassuk. Közismert tény, hogy minden nap eggyel több gyertyát gyújtunk, mint az előző estén. A gyertya (נר) szó számértéke kétszázötven (250). Ha ezt megszorozzuk az ünnep napjainak számával, vagyis nyolccal, akkor az eredmény kétezer (2000) lesz”. Ha ehhez hozzáadjuk az első nap dátumának értékét, akkor, na, mennyit kapunk? 2025-öt.

A mikéc (végeztével) szó kapcsán a midrás (B'resit rabba 89:1) Jób könyvét idézi: „Isten megszabta a sötétség végét” (Jób 28:3). E vers azt tanítja, hogy Isten előre megszabta, hogy a világnak meddig kell a rossz ösztönből fakadó sötétségben létezni. Ahogyan Józsefnek egy előre rögzített ideig kellett a börtön sötétségében élni, úgy az emberiség egészének is hasonlóan kiszabott ideig kell a szellemi sötétség állapotában fennmaradni. Hanuka fényei annak az időnek a képét vetítik elő, amikor a rossz ösztön eltűnik, és a jó ösztön ragyogja majd be a világot.

A főmádságban elmondjuk az *ál hániszim* (a csodákért) mondott betoldást egész Hanuka alatt. Többek között ez is elhangzik: „az erőseket gyengék kezébe adtad.” Az egyszerű olvasat szerint arra emlékezünk, hogy a jelentős túlerőben lévő görög sereg legyőzése elképzelhetetlen lett volna az Örök-kevaló segítségével nélkül. Ennek elfogadásával is többen furcsállották, hogy Hanuka hőseiről, azt állítjuk, hogy gyengék voltak. A berdicsevi Rabbi Jichák kérdezi: Hogyan egyeztethetők össze az ima, illetve Josephus szavai? Az előbbi szerint gyengék voltak, míg az utóbbi azt állítja, hogy a legkiválóbb harcosok. A rebbe szerint a gyenge jelző nem a fizikumukra vagy vitézségükre vonatkozik, hanem arra a lelkiállapotra utal, amelyet a jövőbe vetett bizonytalanság ural. A hasmoneusok igazi erejét az jelentette, hogy megértették, nem garantált számukra a győzelem, ellentétben a görögökkel, akik biztosak voltak sikerükben. Ezt erősíti Josephus beszámolója is, mert szerinte kiszív 23-án, vagyis a nagy győzelem előtti napon a makkabeusok létszámfölényben voltak a görögökkel szemben a csataterén. Ezt látva önkéntelenül saját erejükben bíztak, és ennek a csatának ez is meghatározta a kimenetelét, csúfos vereséget szenvedtek ellenségeiktől. Erre a pofonra nagy szükségük volt, mert másnap már tudták, hogy bár minden erőfeszítésükre szükség van, de a siker alapvetően nem ezen múlik, hanem azon, hogy ne önmagukban, hanem Izrael Istenében bízzanak elsősorban. Így lett, a csoda megtörtént.

Darvas István

Peter Paul Rubens: Júdás Makkabeus diadala (1634 és 1636 között)
(Forrás: <https://commons.wikimedia.org/wiki/>)

HITKÖZSÉGI HÍREK

HOLOKAUSZT80

MEGEMLEKEZÉS ÚJFEHÉRTÓN

2024. szeptember 23-án a Holokauszt 80 programsorozat keretében a Nagykállói Zsidó Hitközség és az Újfehértó Zsidó Múltjáért Kulturális Egyesület szervezésében Újfehértón is megemlékeztek a holokauszt 80. évfordulójáról. A **Gettómelódiák** címet viselő zenés rendezvényen korabeli, gettóban írt dalokat adott elő **Klein Judit**, akit **Nagy Péter** kísért klarinéton és **Neumark Zoltán** zongorán.

A megemlékezés első mozzanataként **Fináli Péter** elnöki tanácsadó, **prof. dr. Grósz Andornak**, a MAZSIHISZ elnökének üzenetét olvasta föl. A résztvevőket **Blajer Gábor**, a Nagykállói Zsidó Hitközség elnöke köszöntötte, majd beszédet mondott **dr. Seszták Oszkár**, a Vármegyei Közgyűlés elnöke, **dr. Simon Miklós** országgyűlési képviselő, valamint **Szoka Margit**, az Újfehértó Múltjáért Kulturális Egyesület vezetője.

A Nyíregyházi Zsidó Hitközséget **Sugár Andrásné**, **dr. Szepesi And-**

rásné, **Färber György elnök**, **Fényes György** alelnök, **Csatlós Tamás**, hitközségünk kántora képviselte, aki a rendezvényen a gyászolók imáját, a kadist mondta el.

György Miklós

Fotó: Fényes György

AZ EXPERIENCE HISTORY UTAZÓ MAKETTKIÁLLÍTÁSA NYÍREGYHÁZÁN

Október 1-jétől két héten át adott helyet a **Bethlen Gábor Gimnázium**, **Általános Iskola**, **Óvoda**, **Alapfokú Művészeti Iskola** annak az utazó kiállításnak, mely az Európai Unió támogatásával jött létre. Az **Experience History** és az **Élet Menete** által közösen szervezett tárlat az országban összesen 18 helyszínen mutatta be Auschwitz-Birkenau koncentrációs táborait. A 32 négyzetméteren fölépített óriásmakettek segítségével a fiatal generáció képet kaphatott a holokauszt borzalmairól. **Gáll Ottó**, az intézmény vezetője a Nyíregyházi Televízióban elhangzott nyilatkozatában elmondta, hogy az iskolában nagyon fontosnak tartják, hogy a diákok ne csupán oktatást, hanem nevelést is kapjanak e témához kapcsolódóan is. A holokausztról való beszélgetés során olyan alapvető emberi értékeket lehet tudatosítani, illetve kialakítani a felnövekvő nemzedékben, mint a segítőkészség, a bátorság, a kitartás, az emberbaráti szeretet.

U. T.

(A kép forrása:

<https://www.facebook.com/profile.php?id=61563904238164>)

EMLÉKOSZLOP JÁNDON

Jánd közössége 2024. november 25-én együtt emlékezett meg a településről elhurcolt és meggyilkolt zsidókról és a málenkij robot áldozatairól a temetőben felállított kopjafa felavatásával. Az emlékoszlopot **Balogh Géza** kisvársányi és **Esze Géza** vásárosnaményi fafaragók készítették, melyen a jobb- és baloldali terror áldozatainak nevét örökítették meg. A kopjafát **Varga János**, a Vásárosnaményi Múzeum igazgatója mutatta be.

Jánd Község Önkormányzata Képviselő Testülete és Települési Értéktár Bizottsága meghívására a Nyíregyházi Zsidó Hitközséget **Färber György** elnök és **Csatlós Tamás** hitközségünk kántora képviselte.

A 80 évvel ezelőtti eseményekre **Szalai Kálmán**, Jánd község polgármestere emlékezett, valamint **dr. Tilki Attila** országgyűlési képviselő, **Baracsi Endre**, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Közgyűlés alelnöke és **Färber György** hitközségi elnök.

Az áldozatokért imát mondott nagytiszteletű **Birkiné Király Dalma**, a Jándi Református Egyházközség lelkésze és **Csatlós Tamás** hitközségünk kántora.

György Miklós

Fotó: Fényes György

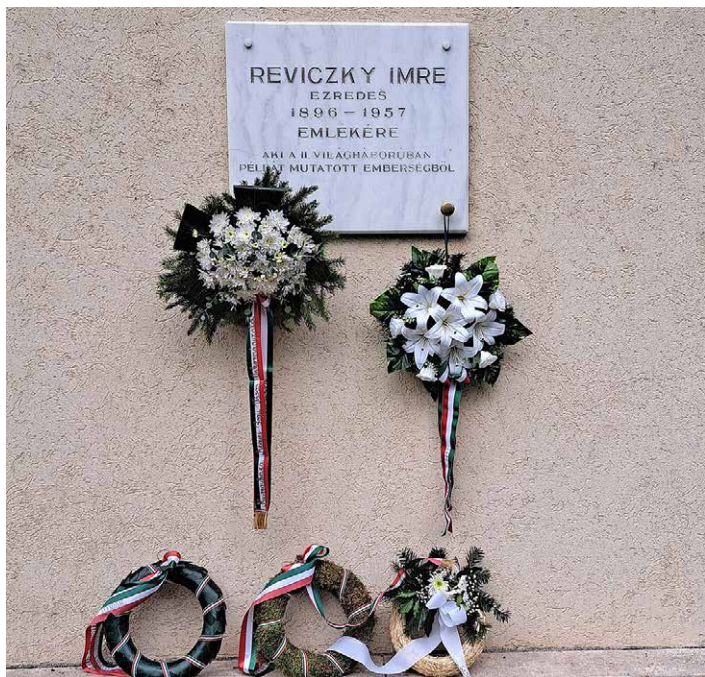
EMLÉKEZÉS REVICZKY IMRÉRE

2024. szeptember 26-án 10.00 órakor Nyíregyházán, a volt hadkiegészítő parancsnokság épülete falán elhelyezett emléktábla előtt került sor, a MH Katonai Igazgatási és Központi Nyilvántartó Parancsnokság 5. Hadkiegészítő és Toborzó Iroda és a Nyíregyházi Zsidó Hitközség meghívására egybegyűlt emlékezők előtt Reviczky Imre „**egy igaz ember, a népek Jámhora**” posztumusz vezérőrnagy, kiegészítő parancsnok emléket megőrző koszorúzásra.

A Himnusz eléneklése után Csatlós Tamás, a Nyíregyházi Zsidó Hitközség kántora gyászmítát recitált, majd Tóth Sándor nyugállományú ezredes emlékező beszédet mondott.

A megemlékezés koszorúzással és a Szózat elénekülésével zárult.

Gy. M.

LEITNER DÁVIDRA EMLÉKEZTÜNK

Október 11-én „**Ünnepeljük az életet!**” címmel nyitották meg a Váci Mihály Kulturális Központ és a Bethlen Gábor Oktatási Alapítvány szervezésében azt a kiállítást, mely **Leitner Dávid** (közismert becenevén: **Dugó**) életét mutatta be. „Leitner Dávid Nyíregyházán született 1930-ban, itt nőtt fel, majd innen vitték az auschwitzi haláltáborba. Túlélte, majd humoros akciót hirdetett: minden évben megszabadulása napján falafelt evett, ezzel ünnepelte az életet” – olvashatjuk a rendezvény meghívóján.

A kiállítást, melyen szép számú középiskolás diák jelent meg, a Bethlen Gábor Oktatási Alapítvány kurátora, **Zöldesi András** nyitotta meg, majd **Gulyás Csaba**, a Bethlen Gimnázium történelemtanára tartott igen informatív, érdekfeszítő tárlatvezetést, de mondhatjuk azt is, hogy rendhagyó történelemórát a holokausztról: a tragikus történelmi eseményekről és emberi sorsokról, melyeknek az akkor 14 éves Dugó is részese volt.

U. T.

ÜRES PADOK

2018 júniusában „**Békévé oldja az emlékezés?... Érettségi 1944-ben**” címmel a Sófárban emlékeztem meg a Kossuth Lajos Gimnázium 16 végzős zsidó diákjáról, akik osztályfőnökük, igazgatójuk és püspökük nem kis bátorságra valló közbenjárására 1944 májusában kijöhettek a gettóból, hogy letehessék az érettségi vizsgát. A fiukat egy kivételével a vizsgát követő napokban Auschwitzba deportálták, ahonnan mindössze hárman jöttek vissza. Tizenkét osztálytárs fiatal élete, jövője Auschwitz fekete füstjében semmisült meg...

Az ÜRES PADOK program keretében ennek a tizenkét fiúnak állított a MAZSIKE megrendítően szép emlékjelet 2024. november 19-én a Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnáziumban.

A programot franciaországi példa nyomán a Holokauszt Emlékközpont igazgatója, **Szita Szabolcs** és a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület elnöke, **Kirschner Péter** kezdeményezte. A fatörzsre és évgyűrűre emlékeztető plasztikát, melyekre a holokausztban meggyilkolt diákok nevét vésik föl, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem hallgatói, **Zsiga Renáta** és **Varga Natália** tervezték. Az országban elsőként Kisvárdán a Bessenyei György Gimnázium és Kollégium patinás épületében helyezték el az emlékezés jelét 11 zsidó diák nevével.

A Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium méltóságteljes, megható avató ünnepsége a díszteremben összegyűlt, ünnepőbe öltözött diákok és meghívott vendégek jelenlétében zajlott. Homoródi Antalné megbízott igazgató asszony köszöntőjét **Kirschner Péter** beszéde követte, majd egy szép énekkari szám után **Harastyákné Papp Andrea**, a gimnázium magyartanára emlékezett az 1944-ben történt tragikus eseményekre, a diákokra és bátor tanáraikra. Az ünnepségen részt vett a zsidó fiúk egykori osztálytársának, emlékü hű őrzőjének, **Szesztay Andrásnak** a két fia, **Szesztay Domokos** és **Szesztay Ádám** is, akik annak idején az igen értékes és hiteles forrásanyagot adták a tragikus történet felkutatásához és megírásához. **Szesztay Domokos** ezen az ünnepségen édesapja emlékeit és a történettel kapcsolatos saját személyes élményeit osztotta meg a hallgatósággal. Ezt követően avatták föl a folyosón elhelyezett emlékjelet. Az áldozatok nevének elhangzásakor egy-egy gimnazista fiú fehér rózsát helyezett el az emlékjel alatt égő gyertya mellé, közben **Molnár Erzsébet** evangélikus lelkész nő a Zsoltárok könyvéből olvasott föl igeverseket.

Úgy érzem, e szívszorítóan szép emlékjellel ezek a fiúk végre visszatértek egykori iskolájukba... Emlékük legyen áldott!

Urbán Terézia

Fotók: Urbán Terézia

EMLÉKTÁBLÁT KAP AZ 1944-BEN LEROMBOLT SZARVAS UTCAI ZSINAGÓGA

Nyíregyháza egykori gyönyörű templomára a Szarvas utcán ez ideig semmi sem emlékeztette az utókor. Ezért az emlékévkapcsán javasoltuk, hogy – a zsinagóga fotóját is tartalmazó emléktábla elhelyezését kérvényezzük a zsinagóga helyén álló iskola falán. A Nyíregyházi Zsidó Hitközség ezen javaslatunkkal egyetértett, és még tavasszal elindítottuk az engedélyeztetési eljárást. Remélhetőleg még ez év végén fölkerül a tábla a Bárczi Gusztáv Iskola főbejárati falára.

HITKÖZSÉGI ESEMÉNYEK

ZSIDÓ KULTURÁLIS NAPOK (KASSA, 2024. SZEPTEMBER 13-15.)

Emlékezve a tavalyi kassai kirándulásra – örömmel fogadtam el a Nyíregyházi Zsidó Hitközség meghívását.

Ez a három nap felülmúlta a programban kínáltakat. Személyesen átéltni a zsidó kultúra nyújtotta élményeket, megtapasztalni a zsidó hagyományokat – beleértve a gasztronómia sokszínűségét. Jó érzéssel töltött el a két busz látványa, amelyben a debreceni, miskolci, nyíregyházi hittestvéreink, barátaink utaztak. Szívélyesen üdvözlöttük egymást, jó hangulat alakult ki a különböző programokon. Szinte mindenki felszabadultan táncolt, énekelt. Biztonságban éreztük magunkat, hiszen a kassai szervezők minden apró részletre odafigyeltek. Köszönet és hála az ottani közösség tagjainak. Részemről szeretném megköszönni a nyíregyházi barátainknak – **Färber Györgynek** és lányainak **Fruzsinnak** és **Orsinak** –, hogy felkaroltak, együtt lehettem velük a programokban vagy a szabadidőnkben. Külön említeném a debreceni hitközség szervezőit – **Zámbó Editet** és **Gábort** –, akik odafigyeltek a szállásunkra, ellátásunkra (kóser pálinka), ahol minden tökéletes volt. Az időjárás ugyan nem kedvezett, de a zuhogó eső sem befolyásolta hangulatunkat. Úgy éreztem, mint egy nagy család tagja lennék, akik figyelnek egymásra.

Remélem, folytatódik ez a szép hagyomány, a zsidó közösség tagjaként, még lesznek szép élményeink.

Köszönettel:

Hegedüs Péterné – Jutka, Vásárosnamény
A fotók forrása: a kassai zsidó hitközség

ERZSIKE NÉNI EMLÉKÉRE

Hemli Józsefné, született **Stuhlberger Erzsébet** életének százharminc évében visszaadta lelkét a Teremtőnek.

Vallásos családban született Tokajban, 1922. augusztus hetedikén. Édesapja, Stuhlberger Sámuel kóser mészáros volt, édesanyja, Kohn Szerén a háztartást vezette.

Erzsébet az elemi iskolát a tokaji zsidó felekezeti iskolában végezte, ezután a tokaji leány polgári iskolába járt. A jóeszmű kislány szeretett volna tovább tanulni, de az a társadalmi környezet, amelyben élt, ezt nem tette lehetővé.

Polgári iskolai tanulmányai befejezése után varrni tanult.

Huszonkét éves volt, amikor 1944 áprilisában családjával együtt deportálták. Szüleit és agglegény nagybátyját, akit velük együtt hurcoltak el, a birkenaui rámpán látta utoljára.

Mivel ő egészséges fiatal lány volt, túlélte a borzalmakat. Hazatérése után 1947-ben férjhez ment, férjével Tiszalökre költöztek, ahol egy szódavízüzemet bérlettek. Első férje, Fögel Sándor a '970-es évek közepe táján elhunyt. Erzsike néni még pár évig egyedül dolgozott az üzemben, majd férjhez ment Hemli Józsefhez, akivel Nyíregyházára költöztek. 2005-től, férje halála után, sem gyermeke, sem rokonai nem lévén, zárkóztott, magányosan élt. Csak néhány ismerőse látogatta, akik igyekeztek a magányát enyhíteni.

Százkét éves elmúlt, amikor kórházba került. Innen az útja már az örökkévalóságba vezetett.

Nyugodjon békében, emléke legyen áldott.

Gück Gábor

KÖZGYŰLÉS

2024. szeptember 22-én hitközségünk megtartotta éves rendes közgyűlését.

A megjelent hitközségi tagok létszáma 18 fő volt.

A meghívó az Alapszabály előírásai szerint, kellő időben és tartalommal jutott el a tagokhoz.

A szavazatképes Közgyűlés a napirendi pontoknak megfelelően meghallgatta a közösségünk könyvelője, **Szokolai László** által ismertetett 2023. évi zárszámadást.

Fényes György alelnök ezek után tájékoztatót a tárgy évben eddig megvalósult beruházási és karbantartási tevékenységről, valamint a 2024. évre még tervezett munkálatokról és ezek forrásairól.

A közgyűlés mindkét beszámolót elfogadta.

A napirendi pontok között szerepelt az Alapszabály kiegészítése egy szociális és hitéleti támogatással, illetve egy szociális bizottság létrehozásával is.

György Miklós

A zsidó nép története

15. Izrael – a vég

Izrael elpusztult. Temetetlen holtakból lakmározó kutyák vonyítanak az égő városok romjai között. Nappal katonák hajtanak zokogó, rongyos, elcsigázott embereket kelet felé. Éjjel az égbolton apró csillagok világítanak fehér fényükkel, a földön rőt-vörös tüzek pettyezik a tájat.

Izrael legyőzött.

A Közel-Kelet egyik legerősebb állama hogyan jutott idáig?

Ahogy azt korábban olvashattuk, Izrael királysága II. Jeroboám (i.e. 782-753, a pontos időpont bizonytalan) alatt érte el legnagyobb területi kiterjedését. A környező kisebb államok (Moáb, Damaszkusz, az arámi törzsek) félelemmel vegyes gyanakvással figyelték zsidó szomszédjaik gyarapodását. Az északi zsidó állam lakói jól éltek, erős hadsereg vigyázta álmukat, a királyság kincstára telve. Az erős államok virágzását szükségszerűen a gyengeség korszaka követi. Talán a polgárok elkényelmesedése, a katonák figyelmetlensége vagy a királyok gögje okozhatja, de minden birodalom lehanyatlík egyszer. Így történt ez Izrael esetében is: II. Jeroboám halálával véget ért az „Aranykor”, Izrael trónjára rendre gyengébb uralkodók kerültek, akik az építés helyett a rombolás, zsarnokság politikáját követték.

II. Jeroboám halála és Izrael pusztulása között mintegy három évtized telt el. Ez alatt a három évtized alatt hat király is birtokolta a trónt. Jeroboám fiát Zakariást, fél éves uralkodása után meggyilkolták. Merényletje, Sallum, egy hónapig uralkodott, majd vele is végeztek. Őt követte Menahem, aki tízéves regnálása alatt próbálta államát stabilizálni. Tudta, hogy egy újfajta ellenség közeledik. Egy olyan ellenség, amelyik nem tűri az ellenállást, vérszomjas és nem tárgyal. Behódolni lehet, megegyezni nem. Ők voltak az asszírok. Féktelen düh és mohóság hajtotta ezt a kis népet. Erejük kegyetlenségükben és az ezzel járó hírükben volt. Menahem asszír kortársa Tiglath-Pilezer volt, az asszír király, aki kinyújtotta fenséges karjait a Közel-Kelet felé. Menahem, értesülve a szörnyűségekről, amivel az asszírok dühe jár, inkább önként adót fizetett, csak azért, hogy az új, északi szomszédjai elkerüljék országát. Az asszírok által követelt adó hihetetlenül magas volt, 1000 talentum ezüstöt tett ki. Ma már nehezen tudjuk elképzelni ennek a nagyságát, de, hogy érzékeltessük, íme néhány adat: a Szentély építésére 10.000 talentum ezüstöt fordítottak, a Szentély falait 7000 talentum ezüsttel burkolták. Egy talentum közel 50 kg-ot jelentett, tehát az adó 50 tonna ezüst volt évente! Ez mai (2024. 11. 15.) ezüstárfolyamon számítva több, mint 46 millió euró évente. Az összeg nagysága után csodálkozhatunk-e azon, hogy Menahem király kapcsolatot keresett az asszírok ellenségeivel?

Menahemet fia, Pekahja követte a trónon, de két év után életét veszítette egy Pekah vezette puccs során. Pekah, trónra lépése után szinte azonnal, csatlakozott a damaszkuszi lázadókhöz. Damaszkusz arameus királysága ekkor az asszíroknak hódoló, nekik súlyos adót fizető vazallusa volt. A damaszkuszi arameus király, Rezin és Pekah úgy próbálták a szövetségüket kibővíteni, hogy ha kell, akár erőszakkal is maguk mellé állítottak államokat. Júda királya, Aház, próbált semleges maradni, ezért a damaszkusziak és az izraeliek megtámadták. Aház, látva ellenségei erejét, végső kétségbeesésében küldötteket menesztett az asszírokhöz, tőlük kérve segítséget északi szomszédjai ellen, cserébe saját szövetségét és adót kínálva. Inkább az asszír uralmat választotta, mint az izraelit.

A Júda Királyságának követői nem lették az asszír királyt fővárosában, Ninivében, tovább kellett utazniuk kelet felé. Tiglath-Pilezer ebben az időben a medéket és az urartuiakat hódoltatta. A követek kérése nyitott fülekre talált. Az asszír uralkodó régóta tervezte, hogy megbünteti a renitens és örökké lázadó főnőci városokat, arameus fejedelmeket és a kereskedelmet zavaró, fosztogató arab klánokat. Néhány hónap múlva lezárta a keleti hadjáratot, és Izrael felé fordult. I.e. 734-et írunk ekkor.

Az asszír vihar végigsöpört a tengerparton, válogatás nélkül pusztítva. Célja a filiszteusok földje és Gáza volt. Ekkoriban itt volt a fűszerkereskedelm egyik fontos csomópontja. Az asszírok nem kegyelmeztek, akivel nem végeztek, elhurcolták rabszolgának. A kevés helyben maradtól a városok és a kereskedelem újjáépítését és csillagászati adókat követeltek.

Miután a tengerpartot biztosította, a lázadó szövetség vezetője, Rezin ellen vonult. I. e. 733 és 732 között Damaszkusz környékét az asszírok

elpusztították, Damaszkuszt lerombolták, Rezint kivégezték, azokat, akik túléltek a mészárlásokat, elhurcolták. Az asszír évkönyvek így írnak erről: „Rezintől, a damaszkusziól súlyos zsákmányt szereztem ... Harcosainak

vérével vörösre festettem folyóját ... udvaroncait, szekereseit összetörtem. ... Az (azaz Rezin – a szerző megjegyzése) hogy megmentse életét, mindenkit hátrahagyva menekült, és mint egy mongúz, úgy ment be városa kapuján. Élve fel-

nyársaltam főminisztereit és közszemlére tettem. ... Kertjeit, gyümölcsösöket számolatlanul kivágtam, egyetlenegy sem hagytam meg.”¹

Miközben Damaszkuszt ostromolta az asszír hadsereg, Tiglath-Pilezer a csapatai egy részét, kivonva az ostromból, Gileádba és Galileába küldte. A támadás vélhető oka az volt, hogy Pekah gileádi származású volt, az itteni lakosságra támaszkodott uralkodása során. Gileád pusztulásáról ezt mondja a TaNaKh: „Erre Izrael Istene felingerelte ellenük Fülnek, az asszír királyának lelkét és Tiglatpilezernek, Asszúr királyának lelkét, s az fog-ságba vitte Rúbent, Gádót és Manasse törzsének felét, s Lálhelába, meg a Háborhoz és Áraba meg Gózában folyójához vitette őket, s ott is vannak mind a mai napig.” (1Krn 5:26) Ez az első írásunk arról, hogy az asszírok elhurcolták Izrael lakóit. Gileád után Galilea lakossága következett, ahogy az Írás mondja: „Pekahnak, Izrael királyának napjaiban eljött Tiglatpilezer, Asszúr király, s elfoglalta Ajont, Ábel-házát, Maákát, Jánoét, Kedest, Há-cort, Gileádot, Galileát és Naftali egész földjét, s elvitte őket Asszíriába.” (2Krn 15:29) A legyőzött Pekah helyett Tiglath-Pilezer király Hoseát ültette Izrael trónjára, bábkirályként. Izrael lerombolása után az asszírok hazaindultak, a királyi felirat szerint 13.520 fogollyal. Amennyiben Zvi Gal izraeli régész becslése helyes, és Szamária lakossága ebben az időben 18.000 fő körül lehetett, ebben az esetben Szamária gyakorlatilag elnéptelenedett.

III. Tiglath-Pilezer i. e. 727-ben halt meg, de a király halála nem azt jelentette, hogy Asszíria elengedi Izraelt. Tiglath-Pilezer utóda, V. Salmanézer csak öt évig uralkodott, i. e. 722-ig. Ez azonban elég időt adott neki arra, hogy megtámadja Sikemet és újra feldúlja Szamáriát. Halála után trónviszály robbant ki, aminek győztese Szargon volt, aki II. Szargon néven kezdte meg uralkodását. Ahogy az lenni szokott, a központi hatalom gyengülésével a periféria lázad. Ez történt ebben az esetben is: Salmanézer halála után Hamat kormányzója, Yahu-Bidi fellázadt. Lázadásához több, kisebb állam is csatlakozott, közöttük a Hoseás vezette Izrael is. Szargon brutális kegyetlenséggel verte le a lázadást: Yahu-Bidit a qarqari csatában elfogta, és élve megnyúzta, népét lemészárolta. Yahu-bidi kivégzése után betört Szamáriába, hogy újra meghódítsa az asszírok birodalma számára. Győzelmi feliratában így ír a zsidók elleni hadjáratáról: „Megostromoltam és [visszafoglaltam] Szamarinát (a héber Shomron, azaz Szamária asszír írásmódja). Zsákmányul ejtettem 27 290 embert, akik ott éltek. Ötven szekeret szedtem össze tőlük. A többieket (a deportáltak közül) megtanítottam a mesterségükre. Eunuchomat állítottam föléljük, és (ugyanazt) az adót vetettem ki rájuk, mint az előző király (azaz V. Salmanézer).² Egy másik felirat arról tájékoztat minket, hogy Szargon Izrael maradék lakosságából mintegy 27.290 embert Asszíriába hurcolt, illetve az elnéptelenedett méd városokba. Az elhurcolt zsidó lakosság helyére idegen népeket telepített.

I. e. 716-ra héber szó már csak elvétve hangzik el Izrael földén. Az északi tíz törzs elveszett.

Lénárt G. József

¹ William W. Hallo and K. Lawson Younger, Jr., eds., *Context of Scripture* (Leiden: Brill, 1997–2002), vol. 2, p. 286. – az idézett részlet a szerző fordítása.

² Hallo and Younger, *Context of Scripture*, vol. 2, p. 296. – az idézett részlet a szerző fordítása.

ZSIDÓK A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON

A zsidók magyarországi letelepedéséről nincsenek megbízható adatok. Azt, hogy Pannóniában a II. században már jártak zsidók, kétséget kizáró adatok bizonyítják.

Ebből az időből maradt fenn írásos bizonyíték arra nézvést, hogy a római időkben „Intercisanak” nevezett Dunapentelén a Praepositus Stationis, a pénzügyi intéző zsidó volt.

A római impérium idejétől a honfoglalásig csak szórványos adatok állnak rendelkezésre, ezek nem nyújtanak megbízható alapot annak bizonyítására, hogy a Duna medencében állandó zsidó település lett volna.

A honfoglaló magyarok minden valószínűség szerint találtak kisebb német és morva eredetű zsidó telepeket, mert a nyugati államokban fokozódó zsidóellenesség miatt a zsidók igyekeztek kelet felé vándorolni. Nem lehet világos képet kapni arról sem, hogy a honfoglaló magyarokhoz csatlakozó egyik kazár törzs, a kabaroknak az egésze, vagy csak egy része volt zsidó vallású.

A magyar törvényhozás legrégebb zsidó emléke 1092-ből való, amikor is a szabolcsi zsinat II. Orbán pápa kívánságára az addig egyenjogúságot élvező zsidóságot erős korlátok közé szorította. Tíz évvel később további megszorítások következtek, bár a vagyonszerzés még nem esett korlátok közé, de zsidók már csak a püspöki székhelyeken lakhattak. Ebben az időben szaporodnak a magyarországi zsidó települések, a prágai, kölni vásárokon tűnnek fel a „Turkországból” származó zsidók. A zsidó települések növekedése nagy valószínűséggel a meginduló keresztes háborúk megindulásával járó nyugati zsidóüldözések következménye. Az erősödő zsidó települések nem kerültek el a pápa figyelmét, és a római kúria azon igyekezett, hogy a XII. századra már teljesen kereszténnyé vált magyarságot elválassa a zsidóktól.

Az aranybulla kibocsátásáig (1222) az állam pénzügyeinek intézésében igen jelentékeny szerepet játszanak a zsidók. Az aranybulla már kifejezetten előírja, hogy zsidók nem viselhetnek nemesi rangot, és nem játszhatnak szerepet az állam pénzügyeinek intézésében. De II. András király nem vette szigorúan, nem is tartotta meg ezeket az előírásokat. A zsidó Teka kamaragráf például még nagy birtokok felett rendelkezett, és egészen kivándorlásáig teljhatalmú intézője volt a király pénzügyeinek. Nem egy külszági fejedelemmel kötött szerződésen kezesként szerepel a neve.

Középkori rabbik

1233-ban IX. Gergely pápa a zsidó vonatkozású kánoni törvények be nem tartása miatt egyházi átkot mond az országra, ezért II. András a kényszer hatására a beregi erdőben esküt tesz a zsidótörvények megtartására. Ezek a törvények azonban messze meghaladják az aranybulla intézkedéseit. A beregi eskü ugyanis az 1215. évi lateráni zsinat határozatait kötelezőkké teszi, és ezek azok a határozatok, amelyekből a középkoron át messze az újkorba nyúló zsidó-ellenes intézkedések kialakultak. A lateráni zsinat

kötelezte a zsidókat, hogy a kor szokásos viseletétől eltérő ruházatot hordjanak, azon megkülönböztető jeleket és nevetséges csúcsos süveget viseljenek. Ezek csak a külsőségek, de számos, a lakhatásukat, életvitelüket, foglalkozásukat is súlyos korlátozások terheltek.

A nyugati országokban teljes erővel folyó zsidóüldözés Magyarországon nem tudott teljesen érvényesülni. Nem sokkal a beregi eskü után a tatárjárás végigpusztította az országot, és a visszatérő IV. Béla király felmentést kért a pápától a beregi eskü alól. Szükség van a zsidók pénzügyi ismereteire. A zsidókat a korona tulajdonának nyilvánítja, egyben számukra a korona védelmét biztosítja. A bevándorolt zsidó Henukot kamaragrófi rangra emeli, és megbízza az állam pénzügyeinek intézésével.

Hozzávetőleg száz év elteltével állott elő komoly válság, amikor Nagy Lajos király nagy erővel meg akarta a zsidókat téríteni. Több év sikertelenség után kiűzte az összes zsidót az országból, de ingó vagyonukat, pénzüket magukkal vihették. Négy év elteltével a király ismét megengedi a zsidók letelepedését az országban.

Igy ment ez évszázadról évszázadra. Akit részletesen érdekel a zsidók sorsa Magyarországon, annak ajánlom figyelmébe Venetianer Lajos: „A magyar zsidóság története” című munkáját.

Glück Gábor

Forrás: Simon Dubnov „A zsidóság története” című művéhez Szabolcsi Bence által írt kiegészítés

A kép forrása: https://hu.wikipedia.org/wiki/A_magyarorsz%C3%A1gi_zsid%C3%B3k_t%C3%B6rt%C3%A9nete

A 2024-es Sófár-cikkek szerzői

A Sófár szerkesztősége hálasan köszöni az önzetlen munkát ez évi szerzőinek.

Bodnár Eszter kultúrtörténész, közösségsszervező, szociális munkás

Darvas István főrabbi, mestertanár

Dr. Dolinay Eszter jogász

Dr. Fekete Antal újságíró

Fényes György a Nyíregyházi Zsidó Hitközség alelnöke

Glück Gábor nyugdíjas gépészmérnök

György Miklós a Nyíregyházi Zsidó Hitközség irodavezetője

Prof. dr. Hunyadi László Izrael tiszteletbeli konzulja

Kácsor Zsolt újságíró, író

Kertész Gábor nyugdíjas gépészmérnök, tanár

Lénárt G. József rabbinövendék - OR-ZSE

Oberlander Báruch rabbi

Sugár Károly nyelvtanár.

Szabó Menyhért helytörténész

Szenthe Antónia pszichológus

Szűcs Róbert mesterpedagógus,
a Zachor Alapítvány nagykövete

Tóth Sándor helytörténész

Urbán Terézia nyugdíjas középiskolai tanár

HOGYAN VÁLTAM ZSIDÓVÁ?

Avagy a bennem élő eredet...

A 120 éve született Apám emlékére

Egyelőre nem érzem, hogy korom miatt tisztábban jelennének meg a gyerekkori emlékeim. Ha fel-felbukkanak is zsidóvá válásom mérföldkövei, ezek hat-hétéves koromig csak apró kavicsok. Életem első 4-5 évéből más történetek bukkannak fel: ágyam mellett állnak szüleim, aggódva várják mikor térek magamhoz a keserűbarackmag-mérgezésből, Klein doktor bácsi viszhazahozott az életbe. Apám kihúzza a házunk előtt folydogáló, eliszaposodott kanálisból... a téli, korareggeli „kereskedelmi célú” disznóölések hangulata... Bizony-bizony hízaltunk disznót, persze eladtuk, hiszen gyanítom, hogy hetedik éves koromig azért nem engedtek úttörőútba, mert ugyebár ott a kaja... Aztán belátták, hogy széllal szembe mennek, no, meg az egyszem gyerek nagyon vágyott oda. De ez már egy későbbi történet.

Nagyecsedben a Katz gyerek egyszem zsidócska volt. Sejttem, hogy idősebb cimboráim ezt hamarabb tudták, mint jómagam.

De sem a „Kúszegi”, sem a Vakarcs gyerekektől erre utaló jelzős szerkezetű szidalmat nem éltem át – ezért nem lettem Somlyó Zoltánnal ellentétében költő – akkor sem, mikor a Kúszegi gyerek bezavart az udvarra, mire én a nagykapun keresztül kidobtam egy jókora követ. Hamarosan hozta a mama Bálintkát vérző fejfel: nézze, Sárika mit művelnek ezek egymással...

Esteledett, mikor elindultam tejért, kissé rémülten, mert a temetőn keresztül kellett Mariska nénihez mennem, amikor már elbírtam 2-3 kilót. Emlékszem rémült hazarohanásomra, mert elszökött tőlem a disznó a Kraszna partjáról, s anyám nevetésére, miután kiderült, hogy már az ólban rőfög...

Persze voltak „köser” állataink is! Így a gúnár, aki elől nem volt eszem elszaladni, szinte megmerevedtem, az meg jól összecsiszpított a tornácon. (Te jó ég! Ha így haladok, tán ki kellene töröljem irományom kezdőmondatát.) Folytatva a disznóságokat, malacaink is voltak, a csapatban egy különleges, vörösésbarna, amely pusztította a kislibákat. No persze, nem véletlenül haza a disznó, összezabál mindent. Ezeknek az emlékképeknek az akkor még ismeretlen zsidó öntudatomhoz nem sok köze lehetett. Még csak *le sem zsidóztak!* Ahhoz lehet, hogy egyetlen napnál többet kellett volna eltöltenem az óvodában, ahová anyám beiratott – gyanítván, hogy testvérem nem lesz -, hogy legyenek gyerekek között is.

A nyírbogáti Steinberger család. Sári túlélte...

Közöltem, hogy többé nem megyek, ott velem nem foglalkozik senki! E kijelentésemem elgondolkodom. Hogy miért? Ezt nem árulom el, de, ha van lélekbulvár hajlamú a tisztelt olvasók között, ő bizonyára sejt.

Szép emlékek fűződnek a Krasznához. Magas, virágokkal borított töltése, a néha áradó folyócska, melyben olykor annyi hal jelent meg, hogy kosarakkal halászták. Télen vastagon befagyott – még voltak kemény telek -, emiatt robbantották. Onnan tudtam, hogy hideg reggelre ébredtem, hogy a kicsiny osztott ablakocskánk tábláit – az egyetlen szobarészlet amire e pillanatban emlékszem – vastagon borította a jégvirág. Apám biciklivel viszi a Kraszna-hídon, s közben kérlel, hogy este aludjak mellette...én megígértem

ugyan, de mindig anyámhoz bújtam. Ebben a pillanatban bevillan a szobánk! Két szélén egy-egy keskenyebb ágy, a szüleimnek nem volt „kétágyi-kójuk”. (Kisebbik fiamnak nem ez volt az egyetlen nyelvújítása.) A szoba közepén asztal...te jó ég! Apám megjön valahonnan, de nem egyedül, ott ül néhány ember, akik olykor hangosan felordítanak. Elárulom az okát, Szepesit hallgatták a rádióban, melyet még anya hozott Svédországból.

Ezek szerint 1953-at írtunk, s én éreztem, hogy valami nagy dolog történik a hazában, ezért eszeveszetten karikáztam a háromkerekeivel az asztal körül. Ez idő tájt négy éves voltam, s még nem dicsekedtem azzal, hogy a Bastille lerombolásának 160. évfordulóján születtem, az akkor még működő debreceni zsidó kórházban...

Fogalmam sincs, hogy egy gyerek éntudata mikor jut el vallási, nemzeti-ségi önazonosságához. A biológiai fejlődésen túl, gondolom, fontos szerepe lehet a környezet hatásának.

Nos a nagyecsedie évek a zsidó tudatom kialakulásához kevésbé járulhattak hozzá. Anyám nyakán lógtam éjjel-nappal, aki otthonról hozott kényszerű munkamániajával tett-vett. Apám reggel eltűnt, s gyakran csak estefelé hozta haza a terményforgalmi autóját. Mire megszülettem, apám hét testvéréből a két túlélő már elköltözött Ecsedre, még apám második házassága előtt. Sanyi bátyám, a legfiatalabb, a szintén ecsedi Lili nénimmel beköltözött Nyíregyházára, ott született egyetlen közeli rokonom Éva – eltekintve több száz brooklynitól, akik közül alig ismertem, ismerem néhányat.

Ők Frida nagynéném utódai, aki férjével Grünblatt bácsival meg sem állt 46-táján Buenos Airesig. Lányuknak, Blímunak tizennégy gyereke született, így a többszáz as rokonság nem túlzás. Rémlik, hogy szüleim emlegettek egy Kain Mátyás nevű ecsedi zsidót, soha nem láttam őt, úgy tudom magányosan, egy öreg otthonában fejezte be szomorú életét. *Frida nénem két-három évenként hazajött testvéreihez. Ekkor igyekeztünk „zsidóbak” lenni az iránta való tiszteletből, folyton sapkában voltam, s élveztem, hogy néhány hélig Lézuka a nevem. Anyám gyertyagyújtására emlékszem, megszoktam, de nemigen értettem, hiszen sem zsidó imaház, sem hájder – heder – nem létezett többé.*

Apám végül követte öccsét, a liblinget Nyíregyházára, hogy az alig zsidó életből visszahozzon valamit maga és új családja számára abban a tudatban, hogy a régi *jiddiskájt* már a múlté. Anyámnak nem okozhatott lelkileg gondot a költözés, ő máriapócsi volt, a *bábi* és a *zájdi* bogátiak (Ezen túl nem sok egyéb *jiddis* szót tanultam tőlük, de ezért nem hibáztatom őket.) Családjának csak a fájdalmas emléke maradt meg számára, s ezt már Svédországban tudta, ahová gyógykezelésre vitték. A világlejtében keményen dolgozó asszony hamar felerősödött, majd egy stockholmi kórházban dolgozott. Ami számomra máig felfoghatatlan, az a hazajövele. Némi magyarázat döntésére az, hogy felnőttként rábukkantam családom 1957-ben keltezett izraeli elővízumára. Maradtunk, mert...

1954-ben költöztünk el a Kraszna partjáról. Sanyi bátyámékhoz közeli utcában laktunk egy darabig, majd végleges, közös otthonunkba, a Krúdy nagyszülők igencsak lepusztult családi házázt vettük meg, melyet apám hosszú évekig javíttatott. Érdekes neve van: Közép utca. Nagyszámú hasonló korú gyerekekkel bandáztam a poros utcában, megalakítottuk a Középutcai Atlétikai Klubot, a K.A.C.-t, melyet rólam neveztek el, mivel én voltam a „Kiskacc”.

Ez a korszak 1963-ig tartott. Ez év nyarán már új vezetéknévet kaptam, „magyarosítottunk”. Ebből egy jó darabig szokatlan helyzet alakult ki, mert egy osztályba kerültem egy Katz gyerekkel, aki – köztünk maradjon – évet ismételt. Hónapokig tartott, hogy a Gyuri felszólításánál ne rajtoljak magam is. A Közép utcában élt egy Grünvald házaspár, nekik is egy fiúcskájuk volt, a Gabi. Gondoltuk, ha már ők is „azok”, megpróbálunk velük szorosabban barátkozni. Nem tudok enyhébben fogalmazni: tartózkodóak voltak. Mivel megint a dolgok elé vágtam, még megegyeztem, hogy nem ez volt az első identitásávar, melyet zsidó embereken, így akár magamon is észleltem.

1955-ben beírtattak a „négyesbe”, az evangélikus templommal szemben lévő akkor még állami, ma már egyházi iskolába. De a zsidó templom, az imaház, a hájder már hónapokkal előtte életem részévé vált.

Nekem hatalmas tömegnek tűnt az őszi ünnepeken megjelent emberi soka-

ság az 1924-óta működő ortodox templomban. Ekkor már szinte összemosódott az ortodox és a „stateszku” felekezet, mivel a Szarvas utcai status quo templom kiégett.

Majdnem azt írtam, hogy szombaton is biztosította a minjenti, de ez, különösen az 50-es, 60-as évektől már nem volt jellemző, hiszen a megváltozott politikai kurzus, a „maszek” világ visszaszorulása nehezítette a szombati hitéletet, s mire bevezették a szabad szombatot a 70-es években, már igen-csak megcsappantunk. Így apámmal péntek este többnyire az imaházba indultunk. Odafele még nem volt gond megtennünk a 15-20 perces utat, de mire elmondták a *márivot*, nyáron bizony este 9 óra is elmúlt. Tény, hogy apám félúttól már a hátán vitte haza soványka kisfiát, akinek akkora lúdtalpai voltak, hogy gágogtak! Könnyen lehet, hogy otthon már csak kettejüknek szólt apám *kiddusa*. (Viszont a lúdtalpmat anyá szívós küzdelem árán néhány év alatt eltakarította. Amúgy is ő volt a családi „svarcdakter”, hiszen majd két évet dolgozott a stockholmi tüdőkórházban!)

Egy alkalommal az imaházból hazafelé, néhány lépésre a templomtól furcsa beszélgetésnek voltam tanúja, amely apám és egy hasonló korú zsidó férfi között zajlott le. Tisztán emlékszem a férfi bizalmaskodó kérdésére:

te Ármin, minek ez a templomba járás? Nincs ennek már semmi értelme! Apám, akit kor- és sorstársai „Hámáalternek” szólítottak – lévén, hogy a Chajim Alter volt a becsületes zsidó neve, s mint kajhént, nevét hamar megtanulták – bölcsen hallgatott.

Évekkel később hallottuk a tragikus hírt: ez a férfi a sóstói erdőben felakasztotta magát. A tragédia a 67-es háború után történt, azután, hogy a magyar állam megszakította a diplomáciai kapcsolatot Izraellel. Nem kívánok elmélkedni a történet egyéb hátterén, de tény, hogy a mozgalom a férfit saját halottjának tekintette, s állami temetést kapott. Néhány évtized múlva hozzátartozói exhumáltatták, s újratemetették felesége mellé a zsidó temetőbe.

Hogy végére járjak a kellemetlen emlékeknek, elmesélem egy különös megaláztatásom. Másodikban megjelent az iskolaorvos a védőnővel, aki mellesleg a szomszédunk volt. A doki bácsi futólag megnézegette a gyerekeket, s döntött arról, kinek kell csukamájolaj. Tapasztalt volt, látta rajtam, amit látott, s odaszólt a nőnek, hogy írjon fel. A hölgy odahívta, valamit sugogott a fülébe. A csukamájolaj ugrott.

Hordom az emlékképeim között a bordó fedelű „alefbájz” könyvecskét, mert némi oktatást – sajnos keveset – kezdetben még kaptunk. Kis csapatunk, Éva, Pannika, Tomi, Gabi és jómagam a vasárnapi tanulás után elindultunk a Nógrádi családhoz a dombházba. A piactéren focizó srácoknak feltűnhettünk, mert kíváncsian érdeklődtek a könyv után. Szótlanúságunk miatt az egyik kikapta valamelyikünk kezéből, s kérdőre vont bennünket: *mit titkolozunk, miért kell ezt szégyellni?*

**Apám, Katz Ármin első családja
(Jobb szélén Frida húga. Csak ő élte túl.)**

Lehet, hogy ez az élmény bátorított, mert a rendőr faggatására – miszerint hová tolom a kerékpárt a ráérősített kosárral, benne a libával – nemes egyszerűséggel rávágtam: vágatni. No ezzel be is fejeztük. Amúgy a Nógrádi családdal szinte családi szimbiózisban voltam, vagyok. Csak a tisztelet hangján tudok arról írni, hogy tartottak egybe jelentős számú zsidó családot. Dezső bácsi, Klein József és Brieger Jenő összehozták a zsidó fiatalokat, zenés klubdelutánt szervezetek számunkra, megérezték a korszellemet. Ha hangulatában akarnám jellemezni a templomi és az imaházi viszonyokat, tény, hogy sok korosabb ember tudott szépen *davenolni*, ilyen volt pl.

apám, többen szakszerűen olvasták a tórát, látszólag minden adott volt, de bőven akadt sérült lelkű zsidó, emiatt, ha ritkán is, de méltatlan jelenetek történtek. Ehhez – amellet, hogy Nyíregyháza zsidósága sok-sok településről beköltözött, némileg eltérő szokásokkal bíró közösséget alkotott –, hozzájárult az is, hogy a közösségnek 1957 óta nincs rabbija. *Dr Morgenstern Benő, a fiatal, nagy tudású rabbi tíz évig bírta, de 56-ban megértette ő is, mint sokan mások, hogy semmi nem fog változni.* (Életrajzát a Sófár 2019. decemberi számában jelentettük meg.)

Ebben az akkor még végérvényesnek tűnő, a vallásos zsidók számára előnytelen politikai helyzetben olykor fellelhető volt a helyzet komikuma. Apám nyugdíjas lett, s ezzel nála véget ért az amúgy sem érdek nélküli párttagság. Egy alkalommal összefutottam párttitkárával, aki udvarias érdeklődés után finoman arra kért, hogy küldjem már az öreget taggyűlésre, mert az a gond, hogy a végén nincs, aki elkezdje az Internacionálét. (Tisztelet fiatal olvasóim! Ez nem az olasz futballklub neve!) *Chajim Alter ben Eljahu h'kohen mint az MSZMP tagja! Akit hivatott a vállalat igazgatója úgy ősz tájkán, s közölte, hogy ha nem lenne szabadsága, az őszi ünnepeken akkor se jöjjön dolgozni.*

Apámnak ösztönösen jó nevelési érzéke volt – szegény gyakorolhatta a deportálás előtt, hiszen első házasságában öt gyermeket nevelt Lilivel, feleségével. Azt, hogy én megöröklöttem sok ezer éve élt ősmőtől, Áron főpaptól a kohániták előjogait és kötelezettségeit, nem esti meseként mondta el, hanem a számunkra első nyíregyházi emléknapon, a temetőben, ahol nem értettem, anya miért vegyülhet el a tömegben, mi ketten pedig távolabbról figyeljük az eseményeket, mert apám vállamra tett keze megálljt parancsolt. Magam előtt látom Májor bácsit, a *melámedet*, aki rendszeresen elszunyókált tanítás közben, a *zugte gemore*, frégte Rási és egyéb mondatok ismételtetése között. A kisöreg alkalmatlan volt tanítónak, később kivándorolt, mint az ortodoxok többsége, Amszterdamban gyémántcsiszolóként állt.

Így hát az oktatás legizgalmasabb része a sok tucat korombéli labdadöngétese volt. A nagykapu jól bírta, míg aztán leszerelték, mert a város elvette a Sip utca sarkán lévő kóser mészárszékét, s az udvarunk adott annak helyet. Azért a *bar micvómra többé-kevésbé tudtam olvasni, nagyjából ismertem az imarendet, de a legfontosabb kimaradt: egy-két kifejezésen túl én sem értettem az imaszövegek tartalmát.*

Jiddist beszélő szülő alig akadt, még ha ideje-kedve lett is volna azt átörökíteni, a hébert pedig szinte egyetlen felnőt sem beszélt ismert okok miatt. A Kol Jiszraelnek is csak a magyar adását hallgatták az „öregék” – engem is lekötött tizenévesen-, aztán a „silerájnbán” kitérgyalták. Nagyon erős volt a lelki kötődésük Erechez. E pillanatban ugyanúgy remeg a vállam, mint apámé – már szinte nem látom a klaviatúrát –, mikor Kisvárdán bemutatatták neki azt a fiatalembert, aki a megemlékezésen a követséget képviselte.

Apám atyai megsimogatta a kezét. Soha nem járt az új-óházában, de a feje alatt izraeli földdel pihen. Sajnálom, hogy a tizedét sem öröklöttem az ő bölcsességének. *Szüleim történeteiken keresztül mélyítették el bennem hovatarozásom. Ezek a történetek segítettek abban, hogy egyrészt megértsem, mit jelentett falusi, vallásos zsidóként élni, másrészt megértsem, miért nincsenek nagyszüleim, anyai ágon történetesen semmiféle rokonom.*

A történetek ezen részét óvatosan, kíméletesen, csepegtetve hozták tudomásomra. Így tudtam meg párhuzamos történetként azt, mit jelentett a hajnali felkelés anyám nagyobb öccse számára a hájder miatt, ahonnan mennie kellett az elemibe. Az igazi felnőttkort már nem érthette meg, Ausztriában verték agyon. Apám kevesebbet mesélt, de megtudtam, hogy nagyanyám a korcsmában nem írt fel semmit – nem is tudott volna -, de fejből tudta, kinek, mennyi tartozása van.

A Nagycsedről visszajött tábori levél. Már nem volt kinek kézbesíteni. 1944. május végét írtuk

Apám szülei természetes módon mentek el, apjuk akkor, mikor a fiúk épp muszosok voltak. Apámat értesítették, aki valahol Ukrajnában összefutott öccsével. Semmit nem szólt, előbb megtépte testvére zubbonyát. *Ezek a történetek, bár olykor nyomasztóak, de jellemformálóak, s talán hihetetlen, de erősítették identitásomat.*

I-nek hála ők már együtt élhettek unokáikkal, az én unokáimnak pedig négy nagyszülője van. Szüleim, ha nem is tudták a fájó emlékeket kitörölni, de volt erejük újrakezdeni, s ez a legfontosabb, amit tőlük megtanulhattam. Némi fejtörést okozhat a tábori levelezőlap fotója. Apám küldte családjának 1944 májusában. A nagycsedi postamester nézte egy darabig a lapot, s mint a szabályok kérelhetetlen embere visszairányította a feladónak, fogta „téntaceruzáját” s ráírta: „Elköltözött”. Gondoljátok el, mit érezhetett apám a levél visszaérkezésekor. Soha nem mertem megkérdezni.

Soha ne adjátok fel!

Kertész Gábor

SZABOLCSI ZSIDÓ MŰVÉSZEK

Róna Miklós, a nyíregyházi fotóművész

Nyíregyháza fotóiparában a kezdetektől jelen voltak a zsidó fényképészek. Az iparendeléhez kötött foglalkozást sokan üzték a megélhetés reményében. A Budapestre idekerült vállalkozó fotóművész, Róna Miklós 1924 szeptemberében kapott iparendélyt, novemberben pedig letelepedési engedélyt. Budapesti működéséről, előéletéről nem állnak rendelkezésre adatok. Egyedül Viktor fivére haláláról tudunk, aki november hónapban hunyt el Budapesten, nagykereskedőként.

Róna Miklós Nyíregyházán először az Ér utcában rendezkedett be, majd a Zrínyi Ilona utca 5. szám alatt alakította ki műtermét és lakását, és kezdte meg működését. Letelepedése idején zajlott a város örökvalóságának centenáriumi ünnepi rendezvénysorozat, amelybe ő is bekapcsolódott. Az ünnepség utolsó napján tartották meg a női szépségversenyt, melynek győzteseit Róna Miklós fotóművész fényképezte le, s arcképüket a Színházi Élet számára küldte el közlésre. A helyi ipartestület a résztvevő kisiparosokat, köztük a fényképészeket is, elismerésben részesítette. A mesterek körében III. díjas lett Róna Miklós. Decemberben Zrínyi utcai új műtermének előnyeit ismertette. A képeket villanyvilágítás mellett müncheni, párizsi, donatelli stílusokat alkalmazva készítette.

RÓNA MIKLÓS Értetli a n. é. közönséget, hogy felvételeket naponta készít. Kéri csodás kirakatainak megtekintését. Állandó kiállítása a Nyírvidék-palotai tőzsdé kirakataiban és a Stein-cukrászda kirakataiban. Szolid árak! Művészi munka!

Róna Miklós fotóművész
ujjonnan megnagyobbított műterme: Zrínyi Ilona ucca 5. szám, Nyíregyháza.
Gyermekek specialitása. — Szolid árak. — Legmodernebb munka.

Róna Miklós fotóművész farsangi fénykép felvételei
a legnagyobb szenzációja a mérték közönségnek. — Báli napokon a műterem este 10 óráig nyitva. — Kélemesen fűtve.
Műterem: Zrínyi Ilona ucca 5. szám. — Előzetes bejelentés.

Hirdetések a Nyírvidékben (1924, 1927, 1928)

Ettől kezdve a Róna Fényképészeti Szalon a város kulturális értekei közé emelkedett, s folyamatosan élt az újítások, a hirdetések lehetőségeivel. Helyi megbízottja lett a Színházi Életnek, s annak révén Nyíregyháza bekerült az országos vérkeringésbe. Megörökítette a jelmezes bálozókat, részt vett a Szabolcs c. sportlap divatrevüjén, ott volt a város nevezetesebb báljain, készített képeket farsang és karácsony idején. 1926-ban ő örökölte meg a Nyíregyházán fellépő Fedák Sári autogramdelutájának eseményeit, s kaphatók voltak nála Gulyás Menyhért szintársulatában fellépő művészek fényképei is.

1928-ban értesítette közönségét, hogy október 18-án részt vesz néhány munkájával az Iparcsarnokban megnyíló Országos Kézműipari Tárlaton, és kérte a felutazó közönséget, hogy munkáit tekintsék meg.

1931. november 1-én alakult meg a városban a fiatal képzőművészeket tömörítő egyesület, a Szabolcs vármegyei Benczúr-kör. A festő, szobrász után 1932 tavaszán megalakultak az irodalmi, kerámiai és zeneművészeti szakosztályok is, április végén pedig az amatőr fényképezők csoportja 20 taggal. „A csoport élére sikerült megnyerni Róna Miklós nyíregyházi műfotográfust, ki készséggel vállalkozott e feladatra.” Vállalta előadásokat tartását s gyakorlati felkészítést egy jövőbeni kiállítás reményében. Első előadásának címe: „Az amatőr a fotografálandó tér és anyag előtt”. Ezeket újabbak követték.

1932-ben a NYKSE bankettjén saját versét szavalva mutatkozott be. A tisztújítás során beválasztották az egyesület választmányába, s 1935-ben is bizalmat szavaztak neki. 1939-ben a helyi ipartestületi szék tagjai közé választották. Novemberben a Nyírvidék c. napilap két versét Az út és Ember címmel mutatta be a közönségnek. A nyíregyházi karácsonyi könyvpiac meglepetése volt a Benczúr Kör irodalmi szakosztályának kiadásában megjelent verses és novelláskönyv. Az Írások címet viselő kiadványban sok fiatal nyíregyházi író és költő mellett szerepelt Róna Miklós is.

1933-ban tagja volt a megyei Gazdasági Egyesület Tanulmányi kiállításának a Hajnalos tanyára. Ott a villany felhasználását mutatták be. Ő a tanulmányúton résztvevőkről több, jól sikerült fényképfelvételt készített.

Néhány évvel később – a nyíregyházi amatőr fotósok megszerveződése után – 1934-ben a Budapesti Hírlap hirdetett országos fotópályázatot. A megyebeli fotósok képeit helyi zsűri, benne Róna Miklós is, bírálta el, válogatta ki és továbbította az országos laphoz. 10 képet küldtek el, köztük egyet Rónától is.

1935-ben a nyíregyházi amatőr fotósok előbbre léptek, dr. Mikecz Ödön főispán felavatta a MAOSZ nyíregyházi csoportjának klubhelyiségét és műtermét. Ezen a rendezvényen a főispán kiosztotta a MAOSZ miskolci országos kiállításán sikerrel szereplő nyíregyházi nyerteseknek küldött okleveleket. Oklevelet nyert Fekete József, Róna Miklós és Elek József.

1936-ban a Szabolcsi Hét rendezvénysorozatának egyik szenzációja volt Róna Miklós fotóművész kirakata. Novemberben a nyíregyházi iparosság a körében üdvözölte Thuránszky Pál főispánt és Borbély Sándor alispánt. A főispán beszédében hívta fel a közönség figyelmét: „Ezekben a történelmi napokban az összefogást kereső emberre van szükség.” Sok más hozzászóló mellett Róna Miklós erős szociális érzéstől áthatott szép verset mutatott be.

1937-ben „A magyar fényképészek budapesti kollektív kiállításán részt vett Róna Miklós nyíregyházi fényképész is. A kiállításról Angelo írt bírálatot, melyben Róna képeiről a következőket mondta: „Kitűnő, modern felfogás nyilatkozik meg a négy fényképen. Joggal a nyíregyházi előkelő társadalom favorizált fényképésze, aki bizonyára büszke lehet elért eredményeire.” A 42 kiállító közül képeit nagy ezüstéremmel ismerték el. Angelo ekkor országosan ismert budapesti fotóművész volt. Róna művészete felkeltette az egyik világszerte ismert francia művészeti folyóirat, a Párizsban megjelenő „La Revue Moderne” Budapestben járt főszerkesztője érdeklődését is. Levélben juttatta kifejezésre elismerését, s kérte, hogy a kiállított négy képét engedje át közlésre, küldjön neki további anyagokat, ugyanakkor egy tanulmány írására is felkérte művészetéről.

Róna Miklós fotóművész és fényképésmester, a Párizsban megjelenő újság munkatársa művészetéről a helyi újság hasábjain is sok elismerő szó került nyilvánosságra. A Tiszántúli Ipari Kiállítás és Áruminta Vásáron egyik képviselője volt a nyíregyháziaknak. A mesterversenyen Róna Miklós fényképész ezüstérmes lett. Elismerését december 15-én vehette át az ipartestület díszülésén. Néhány nappal később a Nyírvidék – Szabolcsi Hírlap karácsonyi számában Téli vers címmel jelent meg újabb alkotása.

A háborús években kivette részét a különböző szervezetek támogatásából. 1939-ben adakozott a kormányzóné téli segélyakciójára. 1940-ben tagja lett a helyi Vörös Kereszt Egyletnek. Anyagilag is támogatta az árvízkárosultakat. 1942-ben támogatta a királytelekszlói hősi emlékmű létesítését. Egy évvel később anyagilag segítette a helyi Vöröskeresztet.

1932-től a nyilvánosságban is megjelenő helyi költőből 1940-ben lett országos hírv dalszerző. December 15-én Lengyel Anna hangverseny-énekesnő katonanóta- és dalbemutató hangversenyét tartotta a Zeneakadémia termében. A műsoron két nyíregyházi szerző dalai is szerepeltek. Róna Miklós fotóművész verseire Sarkadi Elemér, a Gyúreskő-vendéglő népszerű cigányprimása néhány gyönyörű dalt komponált, amelyeket az énekesnő a budapesti zeneakadémiai hangversenyén mutatott be először. A következő év tavaszán Sarkadi Elemér és Róna Miklós csokorba gyűjtött dalait a Rózsavölgyi és Társa cég hozta forgalomba országosan, „Nyíregyházi dalok” címen. Nyíregyházán veté Tolnay színigazgató elkészítő együttese a búcsúestéken kabaré keretében tűzte műsorra a dalokat.

Róna Miklós és neje Kohn Irma sem kerültek el a zsidók tragikus sorsát. Mindkettőjüket Auschwitzban gyilkolták meg.

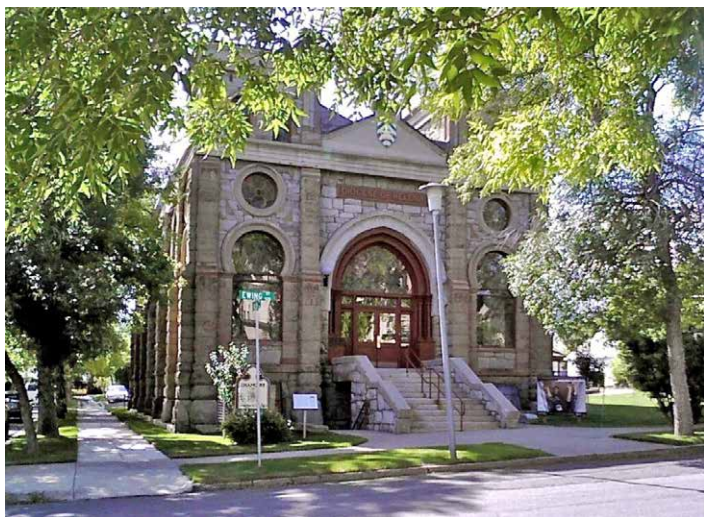
TONCSI RECEPTJEI

Miki, a héber anyanyelvű kutya, és más hanukai érdekességek

Hanukakor nyolc napig ünnepeľjük a Hasmóneus család vezette felkelés győzelmét Antiokhosz Epifánesz vallási terrorján, az egyistenhit diadalát a pogány kultuszon. A nyolc gyertyagyújtás és imádkozás közt bálozunk, fecsegünk, és megint sokkal többet eszünk a keleténél, főleg fánkól. Az ünnep jellege tehát megengedi, hogy egy vidám történettel szórakoztathassam kedves olvasóimat.

Az USA-beli Montana Állam fővárosának, Helenának ma nagyjából 100 zsidó lakosa van. 2022-ben az aprócska közösség sok éves munkával visszaszerezte a város legöregebb zsinagógáját, a román stílusban épült, 1891-ben felavatott, 500 férőhelyes Temple Emanu-El.

A 19. század végén ugyanis a bányaváros több ezer zsidó lakta, ám ahogy a bányák kimerültek, az élet lelassult, a zsidók pedig vagy elszivárogtak, vagy beolvadtak. Az itt rekedt kicsiny közösség a gazdasági válság idején eladta a gyönyörű zsinagógáját, mígnem majd 100 év múlva a Montana Jewish Project nevű civil szervezet összekampányolt annyi pénzt, hogy visszavásárolja és megnyissa a saját Bálint Házát, a környékeliek nagy örömeire.

Az Emanu-El zsinagóga, ma a helyi Bálint Ház

1993. Hanukája alatt egy banda megzavarta az ünneplést. A gonoszok betörték azokat az ablakokat, amelyek mögött kigyúltak a menóra lángjai. Új csoda történt: a felháborodott helyi egyházak hívására több mint 10 000 bolt és otthon ablakában összeeszkábált menórákban gyulladtak meg az együttlérés lángjai, a támadások pedig abbamaradtak.

2008-ban az örökmozgó Habad itt is megszervezte a nyilvános menóraállítást, rögtön a Kapitólium, a helyi törvényhozás márványépülete előtt. A széles lépcsősor alján ügyelt a rendre John Fosket rendőr és bombakereső kutya, Miki. A rendőrnek feltűnt, hogy Miki ügyet sem vetett a helybéli közösség hársány és meglehetősen hétköznapi témájú csevegésére, ám különös figyelemmel kísérte a héber imaszövegeket.

Hát kérem, ez nem volt csoda, mert Miki kutya az IDF képezte ki héber nyelven. Izraelből vásárolta a montanai rendőrség, a drága repülőjegy dacára is olcsóbb volt, mint az Egyesült Államokban kiképzett bombakereső kutyák. Csakhogy baj volt a vezényszavakkal! A Kelev tov! (Jó kutya!) még simán ment, hallatára Miki büszkén kihúzta magát. A Hi' sha' er! (Marad!) sikere már akadozott, de a derék Fosket rendőr, aki sem zsidó nem volt, se nem raccsolt, ezzel még csak megbirkózott. A nagy baj a legfontosabb paranccsal volt: Ch'pess! Keres! Itt nem segített semmi, még a közkönyvtárból kölcsönzött héber audio nyelvkönyv sem. Miki kutya a kirúgás szélén állt, már csak a csoda segíthetett.

Am a hanukai gyertyagyújtás alatt Fosket megérezte, hogy van remény. Felment a széles lépcsősoron a rabbihoz, és annak rendje-módja szerint elmondta, mi a baj. A rabbi, Chaim Bruk a következő hetekben kemény munkával rábírta Fosket rendőrt, hogy nyilvánosan is hallassa azt a hangot, amely

eddig csak a fürdőszoba magányában hagyta el a torka mélyét, amikor erősen hurutos volt.

A bugyborékoló „ch” hallatára a kutya katonásan szót fogadott, és attól kezdve makulátlanul teljesített. A rabbi pedig, aki már újsághirdetésben is keresett héber társalkodót, boldog volt, hisz lám sikerült megtalálnia, akit keresett – egy német juhászkutya személyében.

Fosket és Miki a Helena-beli Kapitólium lépcsőjén

És most jöjjön a recept!

A hideg, nyirkos téli estéken nincs jobb a forró levesnél. Jöjjön tehát egy tányér húsmentes borscs, ahogy én szeretem:

Hozzávalók:

- * 1 közepes fej hagyma, apróra felvágva
- * 2-3 gerezd fokhagyma összezúzva
- * 2 közepes cékla, meghámozva, pici kockára vágva
- * 1 nagy sárgarépa meghámozva, pici kockákra vágva
- * egy kis darab zeller, szintén pici kockára vágva
- * 2-3 marok savanyúkáposzta, rövidre vágva
- * pár fej gomba, sőt még jobb pár szelet szárított vargánya
- * babérlevél, egész bors, pici csombor, só, egy darabka erőspaprika
- * 1-2 evőkanál gersli
- * 2-3 evőkanál darabolt paradicsomkonzerv
- * egy kis doboz főtt csicseriborsó
- * petrezselyemzöld és kapor, összevágva
- * citromlé, tetszés szerint
- * tetszés és a további tervek szerint tejföl

A hagymát az olajon kb. 10 perc alatt halványsárgára párolom. Hozzáadom a fokhagymát, egyet-kettőt keverek rajta.

Most jöhetnek a lábasba a főlkockázott zöldségek meg a savanyúkáposzta, a gomba, a paradicsom és a fűszerek! Tessék kérem legalább negyed órát párolni a zöldségeket, sokkal finomabb lesz, mintha rögtön nyakon öntenénk vízzel. Azért pár evőkanállal mehet bele, hogy le ne égjen.

Most fel lehet önteni, és jöhet a só, a gersli meg a fűszerek. A gersli szomjas, időnként pótolni kell a vizet.

Ha megpuhult minden, mehet bele a csicseriborsó, a levéllel együtt, egy forralás után pici citromlé, esetleg pici cukor, és az apróra vágott zöldek.

Egy kanálka tejfőllel megkoronázva, rozskenyérral fogyasztsd, és már indulhatsz is a hanukabálba!

Szente Antónia

Forrás: Eric A. Stern: Yes, Miky, There Are Rabbis in Montana, New York Times, Dec. 4, 2009

IRODALMI ARCKÉPCSARNOK 30.

Hajdani írástudók emlékezete

A 2024-es polgári esztendő végén szeretnék röviden bemutatni néhány olyan zsidó szerkesztőt, irodalmárt, azaz írástudót, akikben nemcsak az írás szeretete a közös, hanem az is, hogy száz éve, 1924-ben hagyták el ezt a földi világot. Igazi írástudók voltak, megérdemlik, hogy száz évvel a haláluk után is megjelenjen nyomtatásban a nevük egy újságban. Ki az a szerkesztő, aki ennél többet kívánhatna az utókortól?

Balassa Ármin (1861-1924)

Aron Weisz néven született, s habár jogot tanult, az egyetemet 8 év alatt fejezte be, mert időközben beleszeretett az írásba. A Budapesti Hírlap tárcákat közölt tőle; a Borúra derű című népszínművéhez maga Dankó Pista szerzett zenét; a Parasztszívek című tragédiáját a Nemzeti Színház játszotta. Húsz éven át ő volt a főszerkesztője a Szeged és Vidéke című napilapnak. Megbecsültségét jelzi, hogy nekrológot írt róla Móra Ferenc, temetésén a szegedi zsidó temetőben beszédet mondott Juhász Gyula is. Az elhunytat Lőw Immánuel főrabbi temette.

Bálint Aladár (1881-1924)

Blum Aladár néven született, de Bálint Aladár néven vált ismert újságíróvá, műkritikussá és íróvá. Családi kötelék is fűzte az irodalmi és művészeti élethez: az esküvőjén Osvát Ernő volt az egyik tanú; az egyik lányát Szerb Antal vette el; és az ő fia volt a festőművész Bálint Endre. A Népszava képzőművészeti rovatvezetője volt, majd 1909-től a Nyugat egyik művészeti kritikusa lett. Szociális elkötelezettségét jelzi, hogy az ipari munkásság körében is népszerűsítette a képzőművészetet.

Bródy Miksa (1873-1924)

Az édesapja, Bródy Simon kor egyik ismert Talmud-tudósa volt, nem csoda, hogy Bródy Miksa is tudományos pályára készült, de miután tizennyolc éves korában megjelentek az első versei, beleszerelmesedett az irodalomba. A Budapesti Naplónál, később Az Estnél dolgozott. Megjelent több verses- és novelláskötete, de a legnagyobb sikert librettoival aratta: ő írta Jacobi Viktor Leányvásár című operettjének szövegét, majd a Sybill szövegét is, ami nemzetközi hírnevet hozott számára.

Klein Ödön (1851-1924)

Ő a „hivatalnok-újságíró” mintapéldánya: miután gazdasági újságíró volt több lapnál, a miniszterelnökségi sajtóirodába kerül, 1894-től miniszteri titkár, később osztálytanácsos. Klein Ödön nélkül a hírgyártás kialakulása sem képzelhető el, hiszen ő szervezte újjá a Magyar Távirati Iroda (MTI) hírszolgálatát és építette ki az MTI szakmai kapcsolatait külföldi hírgyűnökségekkel.

Lederer Sándor (1854-1924)

A „későn érők táborát” erősítette, hiszen 50 éves is elmúlt, amikor az első művészeti tanulmánya megjelent. Műgyűjtő, mérnök, nagybirtokos volt, az olasz festészet egyik legkiválóbb szakértője, aki tanulmányokat írt magyar és olasz folyóiratokban is. Gyűjteményének darabjai a Nemzeti Szalon 1937-1938-as Régi olasz mesterek című kiállításán különteremben kaptak helyet. Széles műveltségét jelzi, hogy 1923-ban a Magyar Történelmi Társulat a tagjai közé választotta.

Palágyi Menyhért (1859-1924)

Szinte polihisztor volt: filozófus, fizikus, irodalmár, tanár. Nagyon szép magyar nevet vett fel, de az eredeti neve még szebben hangzott: Silberstein Menachem Salamon. Felsorolni is nehéz, hogy milyen sok lapban jelentek meg művészeti tárgyú írásai: Koszorú, Pesti Napló, Ország-Világ, Műegyetemi Lapok, Irodalmi Szemle, Hölgyek Lapja, Egyetértés stb. Szinte mindenkiről írt, aki a magyar irodalomban fontos: Arany Jánosról, Gyulai Párról, Kazinczy Ferencről, Madách Imréről, Petőfi Sándorról, Rákosi Jenőről, Reviczky Gyuláról, Vajda Jánosról.

Palotai Hugó (1876-1924)

Bäumel Hugó néven született, és gyerekkorában kitűnt irodalmi tehetsége: 15 évesen franciából lefordított két regényt, amit az Ország-Világ le is közölt folytatásokban. Jogot végzett, de újságíró lett, szépirodalmi műveivel irodalmi lapokban jelentkezett, műfordításait a Berliner Tageblatt közölte. 1918-ban királyi tanácsos címet kapott a magyar háziipar fejlesztéséért, majd a Háziipari Szövetkezet igazgatója lett. Egy kudarcos kölcsönügylet annyira megviselte az idegeit – egy tartozást nem tudott behajtani az adós cégen –, hogy felakasztotta magát.

Peisner Ignác (1855-1924)

Olyan szép neve volt a szülőfalujának, hogy ide kell írnom: Sebes-Kelleme-si-Rétek. A felvidéki községet 1899-től Sebeskellemesnek hívták, de a mai szlovák neve nem olyan szép: Šarišské Lúky. Peisner Ignác már 21 éves korától újságíró volt, előbb a Pester Korrespondenz, majd 1879-től haláláig a Neues Pester Journal munkatársa volt. A híres Brockhaus (Die Brockhaus Enzyklopädie) számára ő írta a Magyarországról szóló részt. Vérbeli tárcáiról volt, így ha a századforduló Budapestjét hírlapi tárcákból akarjuk megismerni, akkor olvassuk az ő írásait – igaz, ehhez tudnunk kell németül. Sírja a Kozma utcai zsidó temetőben van.

Legyen áldott az emlékü!

Kácsor Zsolt

A szerző arcképének forrása: szombat.org

Temetői nyitvatartás

A vasárnapi és pénteki nyitvatartás évszaktól függetlenül 9.00–12.00-ig. Hétfőtől csütörtökig április 01. és október 14. között 9.00–16.00-ig, október 15. és március 31. között 9.00–12.00-ig látogatható. Zsidó és állami ünnepeken zárva van, az állami ünnepeken vagy a hivatalos nyitvatartási időtől eltérő időpontokban a temető gondnokával történő megállapodás alapján látogatható.

Csalószki István temetőgondnok elérhetősége: 06-20-4977-532

SÓFÁR

a Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata

Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6.

E-mail: sofarnyzsh@gmail.com Tel./fax: (36)-42-417-939 Web: www.sofar-ujzag.hu

Tördelés, nyomtatás: Gprint Iroda (4400 Nyíregyháza, Szarvas u. 37/A)

Számlaszám: OTP 11744003-20331427

Lapalapító és fotók: Tóth-Ábri Péter

Szerkesztő: Kertész Gábor

Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség

A MAZSIHISZ technikai száma 0358

A lap MAZSÓK támogatásból valósult meg.